

Însemnările confesorului Regimentului 2 vânători „Regina Elisabeta”, preotul căpitan Iosif Comănescu, referitoare la campania din Ardeal și Ungaria în anul 1919

Anul 1919 a fost decisiv pentru apărarea Marii Uniri din 1918, în condițiile în care potrivnicii actelor mărețe de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia au declanșat operații militare împotriva armatei române aflate în dispozitiv de apărare la Nistru și în Carpații Occidentali. Din luna decembrie 1918 până în august 1919, trupele române au acționat pentru apărarea Marii Uniri la Nistru, în Pocuția, în Transilvania și Ungaria, luptele duse având și semnificația combaterii forțelor bolșevice din estul și centrul Europei.

Una dintre unitățile angajate în acțiunile împotriva armatei roșii ungare a fost Regimentul 2 Vânători „Regina Elisabeta”, care în perioada aprilie-august 1919 a dus lupte în Transilvania pe Valea Mureșului, a înaintat până la Tisa în zona localității Szolnok, pentru ca ulterior, împreună cu celelalte forțe ale Diviziei 2 Vânători să facă parte din Grupul de „Nord”, comandat de către generalul Traian Moșoiu, și să lupte în zona Tokay, apoi, după trecerea Tisei, să înainteze spre Budapesta, unde unitatea a îndeplinit diferite misiuni timp de câteva săptămâni.

Însemnările preotului Iosif Comănescu, confesorul acestei unități, sunt interesante și aduc informații inedite în privința acțiunilor la care a participat unitatea sa, văzute cu ochiul preotului militar, cu atribuții și responsabilități specifice, dar și a omului cu un nivel de pregătire care îi conferea autoritatea necesară în rândul ofițerilor, respectul celor cu care venea în contact, dar și a patriotului angajat cu toate forțele fizice și morale pentru apărarea României Întregite.

Însemnările sale privind acțiunile din Transilvania și Ungaria în anul 1919 evidențiază o altă activitate în comparație cu cea din Basarabia din anul 1918 (care este prezentată în numărul 1(5) din anul 1918 al revistei), determinate îndeosebi de specificul situației generale și speciale în care se aflau țara și armata.

Materialul elaborat, conform ordinului șefului Serviciului Religios din cadrul Marelui Cartier General, Constantin Nazarie, este structurat pe cele trei momente ale participării la operațiile militare din anul 1919, cuprinde aspecte ale acțiunilor militare, ale activităților specifice preotului militar, cât și unele aprecieri privind situația politică, militară și, mai ales, latura umană a războiului, cu toate durerile și rănilile sale fizice și morale.

***Colonel (r) prof.univ. dr.
ION GIURCĂ***

Zam-Tisa, 27 martie-15 mai

Ocupând Regimentul 2 Vânători RE aproape pe întreaga lună martie 1919 în fracțiuni înaintate regiunea comunei Zam, vama de odinioară care despărțea pe românii din Ardeal de românii de la Tisa, și profitând de prilejul că ne aflam în timpul patimilor Învierii Domnului, și că ungurii refuzase propunerea de a se retrage pe linia demarcațională etnografică a Tisei, declarându-ne oficial război, am căutat să stau în continuu contact cu trupa, lămurindu-i prin conferințe și cuvântări menirea Armatei Regale Române și datorita de a sta gata și cu ochii atenți, ca în clipa hotărâtoare să fărâme jugul de fier ce apasă încă asupra nefericitului Popor Românesc de pe țărmul Tisei, rămas fără apărare, asupra căruia armata roșie a teroarei ungurești își descărca ura milenară în chipul cel mai frivol și mai monstruos. Le arătam că Dumnezeu a pedepsit pe unguri luându-le mințile, și că s-a întors cu fața spre suferințele noastre de mucenici și spre cererile noastre drepte și sfinte. Când regimentul primise ordinul ofensivei generale al diviziei de vânători pentru noaptea de miercuri 16 aprilie, din săptămâna patimilor, mă aflam între iubii mei ofițeri și ostași, care cu elemente înaintate stăpâneau vârfulurile Omega, Cucuete, Vârful Mare și Obârșia din Munții Metalici ai Transilvaniei, unde isprăvisem a-i cumineca trupește și sufletește pentru Învierea Domnului și a poporului românesc ce avea să vie.

Moralul ostașilor era atât înălțat și dorința lor de înaintare atât de hotărâtă, încât desfășurarea măreată și fulgerătoare a vânătorilor în linia de trăgători a căzut ca niște trăsnete asupra satului Zoldeș, unde inamicul abia se dezmeticise din somn, și unde cea mai mare parte a adormit de veci. Moralul întărit prin iscusita întocmire și izbânda planurilor de operații a șefilor militari, prin iubirea, încrederea și devotamentul către comandanți și ofițeri, care înșiși în vârtejul războiului în fruntea unităților lor dădeau pilda eroismului, a continuat în lupte îndârjite din victorie în victorie în bătăliile de la Gurahonț, Buteni, Kenghelpusta, până la podul peste Tisa al Szolnokului, unde până în ziua de 1 mai (serbarea favorită a armatei roșii) am și răzbit, azvârlind armata roșie peste fluviu și unde am primit ordin să ne oprim.

Toată această distanță de 40 km făcută pe jos, pe un timp ploios și friguros, pe drumuri de câmp plin de bălți și noroaie, fără timp de repaos, deși oboșiți, pe măsură ce ocupam satele românești și vedeam fâlfâind mândrul nostru tricolor, ce apărea pe ferestrele de la

turnurile bisericilor, înălțat deodată cu sosirea noastră de către frații noștri eliberați, care plângând de bucurie ne ieșeau în cale cu femeii și cu copiii, îmbrățișând și sărutând pe ofițerii și soldații, pe care nu i-au văzut niciodată până acum, făceau ca ostenele marșurilor forțate să dispară. Seara, după încetarea luptelor, îmi cercetam răniții și luam măsuri pentru înmormântarea cu cinste creștinească a eroilor căzuți.

Ajunși la Tisa, cea mai arzătoare dorință a noastră a fost să aducem mulțumită lui Dumnezeu, Domnului celui Tare și Mare în războaie pentru izbânda armelor și dezrobirea tuturor fraților noștri. Am făcut slujbă religioasă la 4 mai pe țărmul Tisei la Batalionul I și la Batalionul II, făcând Sfințirea apei cu apă din Tisa, cu care ne-am cuminecat pe rând și am muiat Sfânta Cruce a ortodoxiei noastre în Tisa, sfințind și pecetluind de veci acest fluviu ca hotar al Țării Românești, despre ceea ce am raportat și la M.C.G., Serviciul Religios.

Trecând prin comuna Mezötur, despre care auzisem că aici au fost internați mulți români din părțile Brașovului, după retragerea armatei în 1916 și care s-au prăpădit aici cu nemiluita într-o fabrică de țigle, m-am dus la Oficiul parohial romano-catolic unde am găsit înregistrat numai pe unul Taus din Haghig ca sinucis, iar la Oficiul protestant pe Ioan Ciocoiu de 75 de ani și Stăniloiu, amândoi din Râșnov, cu toate că numai din această comună au fost internați aici vreo 28, din care numai câțiva se întorsese acasă.

Deoarece preoții fugiseră de groaza terorii roșii, am îndeplinit diferite servicii religioase prin satele pe unde treceam. Învățătorul P. Brad din Pila Mare, venit și el din refugiu cu noi, ne spune că preoții Lucața și Popescu din Simand au fost masacrați de armata roșie și după ce le-au scos ochii, i-au legat cu sârmă de la telegraf unul de altul și agățându-le o piatră i-au aruncat în Criș.

În comuna Bontestești, de unde preotul Alexandru Mănerau era fugit am înmormântat cu cinste lângă biserică pe feciorii Mihail Zaco și Alexandru Cotoiu care au murit ajutând la scoaterea șinelor pentru capturarea unui tren blindat.

Făcând și mulți prizonieri și trecând ici-colea și prin comune ungurești, am făcut pe tălmaciul pentru limba maghiară și germană, luând interogator prizonierilor și traducând în ungurește ordonanțe pe seama locuitorilor maghiari. Pe o monedă de hârtie ungurească aflată la un prizonier am citit următoarele: „Proletari! Să le facem de petrecanie popilor spre cer”, Prin satele ungurești căutam caraule și le ceream deslușiri asupra drumurilor pe unde aveam să înaintăm.

II

Careii Mari-Nyregyhaza, 15 mai-20 iulie

Joi în 15 mai dimineața, lăsând țărmul Tisei în paza unui regiment ardelean îmbarcăm în gara Török Szentmiklós pentru Careii Mari, unde ajungem noaptea târziu. Aici trupa repauzează puțin și apoi începe pregătirile în vederea primirii M.L.L. Regelui și Reginei. Duminică 25 mai ora 2 d.a. M.L.L. Regele și Regina Tuturor Românilor intră în orașul frumos decorat, întâmpinați de notabilitățile militare și civile și de imensa mulțime de lume românească. După defilarea care s-a făcut în fața castelului contelui Karoly a urmat un nesfârșit concert etnografic al românilor din partea locului, cu care prilej prin un domn general din suita regală am prezentat M. Sale Reginei mai multe fete de țăran din concert, care aveau împletit părul capului în o formă de țesătură admirabil de măiestră, de care M. Sa a rămas surprinsă și foarte încântată. Joi, 29 mai, Ziua Înălțării Domnului transformând în altar tribuna Regală am servit Sf. Liturghie cu părintele arhimandrit Iustin de la Divizia 2-a Vânători pe platoul din fața castelului lui Karoly în prezența Diviziei 2-a Vânători cu care prilej am ținut o cuvântare despre importanța zilei.

Vineri, 30 mai îmbarcăm în gara Careii Mari și plecăm spre Nyregyhaza, unde Batalionul I ca primul eșalon ajunge noaptea târziu. Dimineața aflăm știrea că la Debrețin s-a comis un atentat împotriva trenului care urma să transporte Batalionul 2, că ieșind vagoanele de pe șine și încălecându-se unul peste altul au omorât pe sublocotenentul Vasile Pășota, sergent Constantin Burcea și caporal Zamfir Tănase. Sublocotenentului Rusu i-a frânt mâna, fiind grav răniți încă și alți 10 soldați, ceilalți scăpând ca prin minune. Această știre ne-a îndurerat adânc și mai cu seamă când am văzut corpurile iubiților noștri camarazi într-o sală a gării din Nyregyhaza, mutilate în chipul cel mai oribil. Împreună cu un preot al faimoasei episcopii de Haidudorog, care își avea reședința aici, mă duc la cel mai frumos cimitir și aleg un loc pentru scumpele noastre victime.

Duminică în 1 iunie d.a. iubiții noștri decedați au fost înmormântați cu toată pompa religioasă-militară, la care serviciu a luat parte și părintele Tomescu de la Regimentul 24 Artilerie. Cu această dureroasă ocazie am ținut și o cuvântare prin care am preamărit în cuvinte de cinste și laudă memoria sufletelor noastre pentru realizarea idealului nostru național. Trupele române trecute peste Tisa la Tokay se aflau în

mare primejdie prin retragerea ceho-slovacilor care au cedat frontul în fața armatei roșii. Luni, 2 iunie, regimentul pornește transportat de un tren special la Rokamar, unde sosim dimineața la 5.30. Ocupând prin fracțiuni înaintate acest sector de pe țărmul Tisei și întărindu-l după o scurtă manevră de focuri de arme și mitraliere, restabilindu-se situația ne întoarcem iarăși la Nyregyhaza, unde ocupăm din nou fosta cazarmă a Regimentului 14 husari.

Acest regiment de cavalerie recrutat din județul Sabolei? A fost unul din regimentele ungurești care au făcut cunoștință mai de aproape cu voinicii generalului Averescu la Oituz, care l-au făcut în regiment de infanterie și apoi în pământ - așa că pe aici aproape în toate casele găsești pe cineva care-ți vorbește cu spaimă și cu jale de luptele de la Oituzul nebruit.

Duminică, 15 iunie am făcut serviciul religios în prezența regimentului sfințind localul regimentului. Cu acest prilej am făcut cunoscut soldaților pe stăpânii de odinioară a acestui local și pe răposata Episcopie de Haidudorog din acest oraș, a cărei nouă înfățișare a fost ultima încercare a șovinismului unguresc de a întrebuița sancțitatea unei instituții divine pentru a corupe și ucide un neam.

Am ținut mai multe conferințe soldaților mobilizați din nou la regiment. În ziua Sf. Apostoli Petru și Pavel am făcut iarăși un serviciu religios în prezența regimentului, arătând prin o cuvântare însemnătatea acestei zile. Duminică în 13 iulie invitat de domnul comandant al Centrului de instrucție al soldaților ardeleni, între care mulți ofițeri și soldați sași, am făcut un serviciu religios în prezența domnului general Hanzu, a corpului ofițeresc și a tuturor soldaților acestui centru, ținând și o cuvântare, pe care îmi iau voie a o anexa.

III

Gava, Tisabö-Budapesta, 20 iulie-6 august

Duminică în 20 iulie, urcându-ne din Nyregyhaza pe un decovil pornim în direcția Gava, lângă Tisabö. Ajungând în puterea nopții regimentul se resfiră în elemente înaintate spre țărmul Tisei. Ziua de 21 iulie, o zi de luptă mare începută la ora 3 dimineața cu un violent bombardament de artilerie, care a continuat cu îndârjire ziua întreagă și în neconținute pâraiture de mitralieră și de focuri de armă până pe la ora 10. Poziția favorabilă de dincolo de Tisa de pe dealul bleste-

mat de la Tokay, unde inamicul își instalase bateriile și de unde putea cu înlesnire să-și dirijeze operațiile a provocat una din cele mai crâncene bătălii din această campanie. Era efortul suprem al armatei roșii cu tendința de a trece Tisa, de a sparge frontul românesc, de a trece Ardealul prin sabie și de a ocupa Bucureștii. Superioritatea poziției și a numărului armatei roșii au silit pe vânătorii noștri la o continuă desfășurare ofensivă și contraofensivă asupra inamicului trecut cea mai mare parte peste Tisa. Dar regimentul nostru cu toate că-și avea efectivul de ofițeri și soldați redus, într-un elan de vitejie extraordinară, ce trezea amintirea luptelor de la Mărăști și Mărășești, a contraatacat cu atâta violență încât deschizându-și calea la o sângeroasă luptă de baionetă, ducând spaima și groaza în liniile inamice, acestea fiind nevoite a se retrage în debandadă; au fost respinse valuri întregi unul după altul în Tisa, pe urma cărora numai șepcile cu bandă roșie se mai vedeau plutind deasupra apei. Regimentul a făcut aici totdeodată și o mulțime de prizonieri. Pierderile noastre însă au fost destul de mari. Rămasă Compania 3-a aproape fără ofițeri, am cerut și dl. lt. colonel Iacobini, comandantul regimentului, a binevoit a-mi încredința comanda trenului de luptă.

Pe 24 iulie primim ordin de a porni spre un alt punct. Pe ziua de 25 iulie ne imbarcăm în Nyregyhaza, iar pe ziua de 26 iulie găsim în

Misalaș, unde regimentul se organizează în cantonament de alarmă. Miercuri în 30 iulie dimineața după ce pe la 2.30 din noapte au umplut văzduhul timp de 35 de minute, un violent și continuu bombardament de vreo 100 guri de tun, trec trenul de luptă la Tisabö, peste Tisa pe un pod de pontoane. Iar în 6 august înaintăm prin porțile sfărâmate în Budapesta, capitala Ungariei."²

Anexat la raportul oficial al preotului Iosif Comănescu se află o scrisoare adresată direct lui Constantin Nazarie, care este o sinteză a activității sale și o expunere a intențiilor de viitor în legătură cu participarea sa la Războiul de Întregire:

Ilustre Domnule Profesor,

„După ce armata regală română porni o supraomenească vitejie, plină de extraordinare jertfe, a înfăptuit idealul național al neamului românesc și mai presus și-a câștigat valoarea și prestigiul meritat în fața dușmanilor și a lumii întregi, simt că provoc o lipsă de modestie din partea mea, dacă încerc să-mi rezum activitatea de preot militar pe timpul din urmă la Regimentul 2 Vânători R.E., dar fiindcă mi se cere aceasta o expun în următoarele:

Am fost încontinuu și fără întrerupere lângă regiment. Cât mi-au permis împrejurările m-am silit să fiu în curent cu tot ce apare ca produs al literaturii de război. Am ținut în prezența companiilor 20 de conferințe și în

prezența regimentului 12 cuvântări. Proiectând în Nyregyhaza o producțiune a regimentului din lipsa de piese teatrale, am scris o piesă teatrală în 4 acte, de conținut patriotic, care se află la cancelaria regimentului și care din cauza evenimentelor nu a putut avea loc. Am scris scrisori de mângâiere și patriotică recunoștință părinților și rudelor eroilor căzuți în lupte. Am ținut servicii religioase cu tot decorul, ori de câte ori momentele au impus și împrejurările mi-au permis. Conștient de menirea mea și de instituția ce o reprezintă în contactul cu ofițerii acestui regiment de elită, spre onoarea acestui corp ofițeresc brav și destins, deseori noastre conversații treceau în adevărate ședințe culturale și sociale, din care se hrănea iubirea, stima, încrederea și spiritul de solidaritate. În calitate de comandant al trenului de luptă, conștient de răspunderea ce o aveam executam precis și punctual ordinele primite, trimițând la destinație cartușe, rachete, grăunțe, supraveghind ca chesoanele să fie totdeauna complete, ca trupa să aibă muniția necesară și la timp, aceeași grijă purtam și bucătăriilor pentru hrana trupei. Țin să amintesc și aici că dacă am putut desfășura această activitate, sunt dator cu multă mulțumire și recunoștință domnului Locotenent-colonel Victor Iacobini, comandantul Regimentului 2 Vânători R.E. și distinsului său corp ofițeresc, care totdeauna mi-au dat concursul și mi-au știut aprecia și considera.

În prezent, aflându-mă în Budapesta, în timpul liber cercetez cu interes românesc comoara de obiecte care se află în muzeul arheologic de aici, care cea mai mare parte sunt de origine din Ardealul nostru (Petroșani, Hațeg, Sarmisegetusa, Alba Iulia, Abrud) și care desigur au mai multă valoare pentru noi decât pentru unguri.

Dacă împrejurările îmi vor permite, voiesc să-mi revăd toate notițele și impresiile, pe care le am de la începutul războiului și să le public într-un volum. Spre scopul acesta am și o colecție de fotografii. De asemenea vreau să-mi public și cuvântările, dintre care unele mi s-au cerut de a fi trecute în istoricul regimentului, cuvântări care sunt produsul a tot ce am avut mai scump în mintea, inima și în sufletul meu de roman și preot. De data aceasta îmi iau voie a vă trimite 3 din aceste cuvântări, una rostită cu prilejul depunerii jurământului de către ofițerii basarabeni, alta la Centrul de instrucție al soldaților ardeleni și cea din urmă în ziua de Sf. Maria 1919.

Mulțumind lui Dumnezeu că mi-a dat puterea ca să-mi port face datoria de roman și de preot în Războiul cel Mare al neamului românesc și să gust din toate clipele amărăciunilor și bucuriilor acestui război, prin care a triumfat cauza dreaptă și sfântă a mult necăjitului nostru neam și prin care s-a creat viitorul de aur al României Mari aici în răsăritul Europei, rog pe Dumnezeu ca să vindică rănilor păcatelor și a durerilor noastre, și să fie cu țara noastră, cu Scumpa noastră Țară Românească.

Mulțumind atât Înalt Preasfințitului și Înalt Preavrednicului Arhiepiscop și Mitropolit Pimen, cât și Ilustrății Voastre, pentru încrederea ce a-ți binevoit a-mi acorda."³.

Cele trei cuvântări anexate la acest raport, sunt deosebit de interesante prin conținut și mesaj, un exemplu de percepere a realităților vremii, de transmitere a mesajelor către auditoriu, în care discursul religios se împletește în mod necesar cu cel istoric, patriotic, de îmbărbătare și speranță pentru viitorul țării și a fiecăruia.

Doamna Maniu acasă

Ilustra doamnă Clara Maniu I.N. Coroian, mama d-lui Iuliu Maniu, președintele Consiliului dirigent, a scăpat norocoasă din prinsoarea bolșeviştilor unguri și s-a reîntors din Budapesta la Blaj. Doamna Maniu a venit însoțită de domnul ministru Boilă, iar damele din Blaj au așteptat-o în corpore, făcându-i frumoase ovații și felicitându-o pentru norocoasa-i scăpare. Doamna Maniu, deși la vârsta înaintată se află în deplină vigoare și afară de oboseala îndelungatei călătorii, e în condiții sanitare excelente. Este știut, că eliberarea D-nei Maniu se datorește unei tranzacții, ce s-a făcut între guvernul unguresc din Budapesta și Consiliul Dirigent.

Kuhn Bela a spus, ca în schimbul tatălui său e aplicat să elibereze pe D-na Maniu și alți câțiva ostateci. Tranzacția s-a primit. Asupra felului cum acest schimb s-a petrecut aflăm câteva interesante amănunte. Când s-a adus la cunoștința tatălui lui Kuhn Béla, că e chemat de feciorul său la Budapesta, acesta nici de cum nu voia să accepte oferta și de loc nu se arăta dispus a părăsi teritoriul ocupat de trupele române pentru a-l schimba cu țara în care dulcele său fiu e domn și stăpân. Tranzacția dintre guverne însă nu-i lăsa bătrânului Kuhn (recte Kohn) posibilitatea, ca să se sustragă de la cele stipulate și astfel a fost transportat la un anumit punct pe malul Tisei, pe unde s-au pornit două luntre deodată spre țarmuri opuse. Într-una, care venea încoace, era doamna Maniu cu fiica sa d-șoara Cornelia și persoanele oficioase, în cealaltă bătrânul Kuhn cu însoțitorii. E interesant și caracteristic, că procurorul, care o însoțea pe Doamna Maniu a cerut ca la debarcarea de dincoace, pe teritoriul românesc, să fie deținut de trupele noastre, cercând să scape astfel de bolșevici. Românii însă nu l-au reținut. Cu toate acestea a preferat să nu se mai înapoieze și a rămas mai bucuros dincoace. Asta pentru caracterizarea stăpânirii ungurești și românești. Asupra amănuntelor cum a decurs deținerea și internarea doamnei Maniu aflăm că pentru Domnia sa apariția jandarmeriei la locuință n-a fost o surprindere. A primit ordinul de plecare cu resemnarea impusă de împrejurări și când la plecare i s-a destinat un vagon de marfă, a urcat fără vorbă, cerând însă să i se permită să-și aducă un scaun, fiind o călătorie de natura aceasta prea grea pentru dânsa, la vrâsta aceasta. Cererea nu i-a fost admisă și astfel a trebuit să ia loc pe niște paie, adusă de o mână miloasă în vagon. Ajunsă în Budapesta situația i s-a schim-

bat repede. Ca locuință i s-a designat două camere la cel dintâi hotel al capitalei ungurești, în hotelul Ritz. Kuhn Bela a venit în persoană, ca să-și ceară scuze pentru neplăcerile, la care ilustra matroană a fost expusă, zicând, că ordinul de arestare n-a emanat din porunca lui. Doamna Maniu a fost vizitată de mai multe persoane a societății române din Budapesta, De la aceștia a aflat, că scumpetea în oraș e oribilă. Orășenii sunt nevoiți să iasă la sate pentru a-se aproviziona. Sătenii însă nu voiesc să le vândă nimic, îndată ce știu, că sunt din Budapesta. „Nu dăm nimic celor din Pesta. Las' să moară de foame! Ce avem nimicom mai bine, ori le ascundem pentru timpul, când vor intra trupele române. Acelora le dăm tot”.

Doamna Maniu are o fericită natură. Le spune toate, iarăși momentele cele mai critice cu atâta jovialitate, ca și când n-ar fi fost vorbă de enorme primejdii prin cari a trecut, ci de-o farsă jucată de unguri foarte prost și foarte scurt.

CONFESSOR OF REGIMENT 2 HUNTERS "QUEEN ELISABETH", PRIEST CAPTAIN IOSIF COMĂNESCU NOTES, REGARDING THE ARDEAL AND HUNGARY CAMPAIGN IN 1919

The notes written by military priest Iosif Comănescu offers us details about his participation at the campaign from 1919, the political and military situation of the country and it is presented the human side of the war.

Keywords: Great Union, priest Iosif Comănescu, 1919, Constantin Nazarie, Hungary.

NOTE

1 Universitatea „Hyperion” din București

2 Arhivele Militare Naționale Române, fond Marele Cartier General, Serviciul Religios, dosar nr. 40, ff. 197-200.

3 Ibidem, f. 201.